

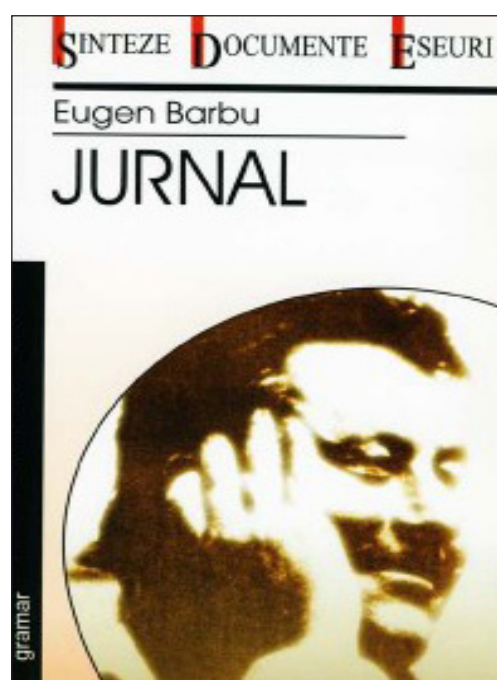
Receptarea lui Eugen Barbu la centenar (I)

Andrei Milca*

După ce a fost în general hulit în ultimii 35 de ani, după Revoluția de la 1989, sau tratat cu o explicită tăcere de către critica românească, laureatul Premiului Herder din 1978, Eugen Barbu, este repus surprinzător în discuție cu adevărat abia în 2024, la 100 de ani de la naștere și 30 de ani de la moarte, prin dosarul tematic din „Dilema veche”.¹

Dosarul Barbu a stârnit, evident, un val de nemulțumiri din partea presei „de dreapta”: câțiva dintre cei care-l incriminaseră anterior pe scriitor (vezi și unele texte demolatoare din anii '90, ce au contribuit practic la eliminarea lui Eugen Barbu din Uniunea Scriitorilor²) au revenit cu articole și în 2024; aceiași vechi adversari iacobini contestă valoarea operei fostului membru corespondent al Academiei Române și laureat al Premiului Academiei (din 1969), chiar și 30 de ani mai târziu, la Centenar – Mircea Mihăieș, Andrei Pleșu, Carmen Mușat etc. Eugen Barbu rămâne în continuare un caz delicat, dificil de abordat, gestionat și de evaluat, un autor consacrat drept *controversat*, mereu acceptat sau respins la limita discuției *etic* vs *estetic*, iar polemicile din 2024 nu au dus nici pe departe la onesta și completa reevaluare a autorului, sau la rezolvarea și închiderea definitivă a subiectului, ci doar la un alt început, absolut necesar, și la alte căi de abordare din partea tinerei generații critice: dialoguri polemice în *online*, pe *bloguri*, pe *facebook* etc, pentru o reșezare normală a scriitorului în posteritate, dincolo de greșelile individului aflat „sub vremi” în regimul comunist.

Paradoxal, unii scriitori și-au mai calmat prin nuanțare în 2024 discursul față de

acum 20-30 de ani, printre aceștia figurând chiar și foste ținte ale revistei „Săptămâna”: Dorin Tudoran, Florin Iaru. Alți autori au rămas închiști în aceleași clișee maniheiste din care nu mai pot ieși, intoleranți și radicali acum, ca și în anii '90 - Mihăieș, Mușat, Pleșu. Până și Nicolae Manolescu, artizanul desfășurării demonstrației în plagiatul *Incognito*, a depășit prejudecățile anilor '90 („Va veni o vreme când îl vom discuta cu seninătate, dar nu prea curând”, spunea el în 1998) și și-a mai temperat teza cu *dacă a plagiat o dată, a plagiat mereu/dacă o lucrare a fost plagiată, întreagă opera poate fi plagiată* și îi recunoaște la final talentul, la fel cum o făcea inițial și în anii '60, revenind cumva la un discurs de normalitate

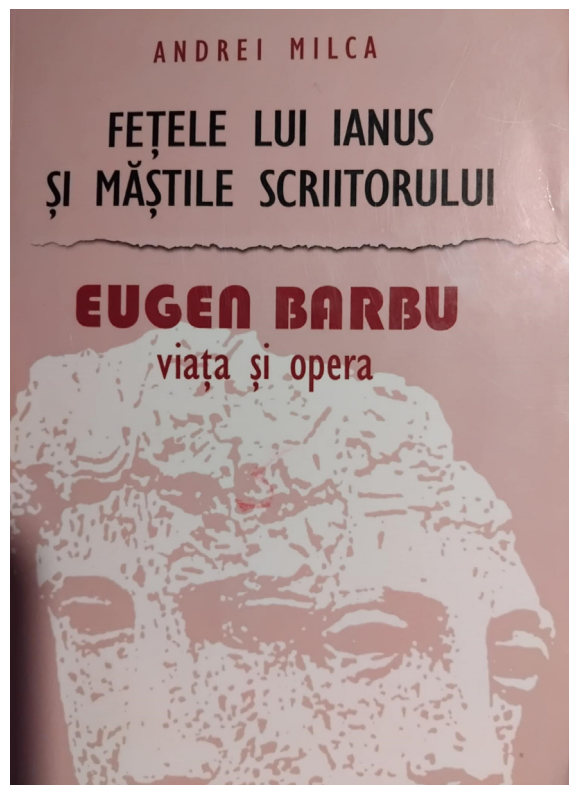
*Dr., asistent cercetare Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, redactor, Revista „Academica”

și acceptare a repunerii în circuit a autorului – esteticul învinge, după mult timp, eticul.³

Cazul nu e nici pe departe clasat/definitivat – dosarul din „Dilema” de fapt abia deschide noi porți și ferestre de revedere a subiectului și din perspectiva altei generații critice; unii comentatori o pot face detașat – Bogdan Crețu, Alexandru Dumitriu, alții rămân ancorați parțial în aceleași scheme de abordare postnouăzeci pe teza favorită a lui N. Manolescu – Marius Chivu, Cosmin Ciotloș, A. Mitchievici; ar fi de urmărit și o analiză a discursurilor critice, a modernității lor și a readucerii lui Eugen Barbu în *trendul* 2024 sau, contrar, a rămânării și cramponării de același trecut odios – stigmatul răului civic cu care a fost înfierat Barbu încă din timpul vieții și care a primat mereu în dezbaterile despre valabilitatea operei în posteritatea sa dificilă. Cu mici excepții, până în 2024 cu ocazia Centenarului, nu au existat astfel de articole ample sau de grupaje-recuperări ale scriitorului. Timp de aproape 35 de ani după Revoluție, Barbu a continuat să tragă ponoasele pamfletarului de la „Săptămâna” și mai ales pe ale „plagiatorului” – mai mult sau mai puțin dovedit – din *Incognito*.

Eugen Barbu și anii '90, în câteva date

După ce a fost îndepărtat de la conducerea „Săptămânii” încă de la finalul lui decembrie 1989, revista fiind desființată printr-un decret abuziv în ianuarie 1990, Eugen Barbu devine o țintă predilectă și pentru cei pe care îi ironizase ani în șir în paginile publicației omnipotente, dar și pentru cei mai tineri, pe care nu apucase să îi persifleze în „Săptămâna”: pe 25 mai 1990, la TV, scriitorul-moderator Florin Sicoie propune eliminarea din Academia Română a „nonvalorii Barbu”; pe 30 mai, Ioan Buduca (soțul fostei translatoare a Elenei Ceaușescu), în „Cuvântul”, îl etichetează drept „cel mai mare gangster” al vieții literare românești din comunism; la 1 iunie, Dan Deșliu, în „România Liberă”, publica o scrisoare deschisă, adresată lui Ion Iliescu, numindu-l pe Eugen Barbu, „un autentic terorist cultural”; tot pe 1 iunie 1990, în „Revista 22”, Alina Mungiu Pippidi îl consideră „condeierul cel mai venal și plagiatorul dovedit”, iar în „Opinia studentască” (nr. 38) aceeași Mungiu îl compară cu Salieri, adică un

„trădător al culturii”; în „Luceafărul” (septembrie 1990), Dan C. Mihăilescu îl portretizează ca pe un mare rechin, „ghepardul otrăvit”; Nicolae Manolescu vorbește despre *Cazul Eugen Barbu* în „România literară”, nr. 41/1990; noua revistă pe care Barbu o conduce, „România Mare”, acuzată de extremism, este arsă în stradă la Timișoara; din SUA, Aristide Buhoiu îi transmite, în „Universul” din decembrie 1990, că va veni „cineva” să-i dea foc și la casă; Mircea Mihăieș îl privește ca pe un Caliban al culturii noastre – în textul *Caliban și plutonierii*, „România literară”, nr. 30/1991, etc.⁴

Tuturor acestor etichetări, Eugen Barbu, fostul temut pamfletar și polemist, le răspunde fie prin... tăcere, fie prin câteva - rare - interviuri, acordate lui Eugen Comarnescu, în 1990, sau lui Viorel Dinescu, în 1991⁵: „Nu mă simt culpabil defel! Toate acuzele izvorăsc din faptul că am practicat o publicistică literară nu agresivă, ci una prin care am încercat să stabilesc o ierarhie literară, dar nu pe sistem de gașcă... Se uită că literatura e un spațiu eteric, în care violențele sunt îngăduite numai dacă sunt geniale, vezi Arghezi” [...] „Sunt un vechi polemist, toată lumea o știe. Polemica este o scrimă care se face cu eleganță, cu un punct ochit. După cum știi scrima se face ca un joc de ping-pong, adică nu-ți omori adversarul,

îl atingi, se strigă «atins» și gata. Polemica este un roman al generației mele pe care am trăit-o în niște timpuri foarte sălbatice ca să le zic așa”. Apogeul acestei virulente campanii – sau *Incognito, afacerea dezgropată*, cum a fost numită în presa vremii – va fi marcat de Mircea Dinescu (fostul talent descoperit în Cenaclul „Nicolae Labiș” al lui Barbu în anii ’60 și promovat și în paginile „Luceafărului” anii 1962–1968, dar și în paginile și Cenaclul „Săptămânii” de la începutul anilor ’70), prin excluderea lui Eugen Barbu din Uniunea Scriitorilor, caz fără precedent până atunci în istoria URSS. Pe 4 octombrie 1990, într-un comunicat inserat de „România Literară”/ nr. 40, se hotărăște eliminarea lui Barbu din URSS, în temeiul art. 16 lit. C, combinat cu art. 26 lit. E din Statutul Uniunii, „fascistul și plagiatorul” fiind considerat incompatibil moral cu acesta. Totuși, excluderea apăsătoare, în fapt, neîntemeiată juridic, stabilită deci cumva forțat de către Comitetul Uniunii (cu membri precum Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Octavian Paler, Andrei Pleșu, inamici declarați în timp ai lui Barbu), pe motiv că „România Mare” ar fi o revistă antimaghiară ce incită la violență – dar publicația nu aparținea Uniunii, tipărirea ei făcându-se cu fonduri private, nu cu bani publici. M. Mihăieș, unul dintre robespierre-ii de serviciu, scria, chiar și după eliminarea scriitorului din URSS, despre „perversitatea deșănțată, persistând în viciu, ținând de simptomatologia clinică și nu de aceea culturală”, a unui Caliban „ce nu-și poate controla instinctele primare..., delator de vocație..., cu obsesia murdăririi, mentalitate a tipului infect”, capabil de orice: „insinuare, denunț, injurie, șantaj, calomnie, delațiune”.⁶

Unul dintre cei mai vechi și constanți contestatori a rămas Eugen Negrici, care percepe în Barbu „esența Răului literar” din anii ’80, „pervertirea gestului creator și moartea morală a plagiatorului dovedit”. Teza lui Virgil Ierunca a fost preluată apoi parțial și de N. Manolescu: nu cazul de patologie literară al lui Barbu ne-ar putea interesa în primul rând, ci „împământenirea năravului de plagiator în România, printr-un fals scriitor, lansând cărți după cărți cu ajutorul unei pleiade de negri”. Altcineva îl privea drept *singurul autor care publică mai multe cărți decât scrie*.⁷ S-a insinuat, pe parcurs, că până

și *Groapa* i-a fost scrisă de Nicolae Crevedia, tatăl biologic al lui Eugen Barbu (prins ca personaj, de altfel, în *Groapa* – studentul cu ochelari, Procopie) sau că Barbu „împrumutase” anumite pasaje de la Gh. Stoian, *Hotel Maidan*, acuze complet neîntemeiate și demontate inteligent de Al. Dumitriu într-un articol important de recuperare barbiană din 2024.⁸

Și așa mai departe... Mihai Ungheanu crede că toți cei care l-au atacat în ultimii 20-30 de ani au făcut-o, totuși, și dintr-o „nesiguranță asupra propriei posturi, a staturii operelor lor”. Pe același stil kharmic, ca o întoarcere în față a tuturor săgeților din „Săptămâna” sau „România Mare”, „Expres magazin” îl va „aniversa” într-un mod sinistru pe Eugen Barbu, în nr. 9/6-12 martie 1991, considerându-l „produsul de lângă gard”/bastardul lui Nicolae Crevedia: *Porcul ar trebui ucis și făcut săpun* (articol nesemnat), iar necrologul lui Ovidiu Șimonca: *A murit Eugen Barbu!*, din „Monitorul de Iași”, nr. 211 din 9 septembrie 1993, apare și el neverosimil prin agresivitatea sa jubilantă.

Eugen Barbu, prezența în articole și volume critice între 1990-2023

Nu s-au delimitat de scriitorul Barbu după revoluție – deși le-ar fi fost mai comod și eficient pentru ei, criticii, să facă asta – și au reușit în general, în abordarea lor echidistantă, să păstreze dreapta cumpănă a analizei, următorii comentatori: Iulius Moldovan, în „Cuvântul liber”, 9 oct. 1990 și Traian Ulmeanu, în „Argeșul liber”, 20 oct. 1990; Mihai Ungheanu – *Un caz politic*, „România Mare”, 1991, nr. 54 și *Cazul Eugen Barbu*, „Almanahul România Mare”, București, 1992; Constantin Cubleşan – *Incomodul Eugen Barbu*, „România literară”, 1994, nr. 9; Bogdan Popescu – *Romanul unui fals mizantrop* și Andrei Grigor – *Comentarii la Groapa lui Eugen Barbu*, „Caiete Critice”, nr. 4-5 și 6-8/1994; Cornel Radu Constantinescu – *Victoria unui exclus*, „Adevărul”, 5.09.1998; D. Micu, *Istoria literaturii române*, Editura Saeculum, 2000; Elisabeta Lăsconi – *Așchiile mai multor gloanțe*, postfață la *Nuvele*, Editura Gramar, București, 2001; Ion Cristoiu – *Dosar Eugen Barbu*, în revista „Historia”, despre E. Barbu și N. Crevedia, 2002, nr. 14, grupaj reluat și în „Curierul național”, 17.01.2003; Dan Zamfirescu – *Istorie și*

cultură, I-II, București-Chișinău 2003; *Dicționarul general al literaturii române (DGLR)*, I, A-B, București, Academia Română, Editura Univers Enciclopedic, 2004 (articolul *Eugen Barbu* fiind semnat de Adrian Dinu Rachieru); Emil Manu – *Portret Eugen Barbu*, „Pro Saeculum”, 2004, nr. 13; Eugen Simion – *Prefață la Eugen Barbu, Opere I-II*, Editura Univers Enciclopedic, 2006, ediție îngrijită de Mihai Ungheanu (cronologie, note, comentarii, repere critice); Andrei Milca – *Eugen Barbu: omul față în față cu opera*, „Cronica Română”, 10.10.2006, nr. 4188; Vasile Băran – *Măreția tigrului*, „România Mare”, 2007, nr. 7; Andrei Milca – *Săptămâna nebunilor, într-o nouă perspectivă*, „Pro Saeculum”, 2008, nr. 1; H. Zalis, *Contur Eugen Barbu*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2008; Andrei Milca – *Eugen Barbu între hotarele adevărului*, „Cronica Română”, 19.03.2009, nr. 4833; (nesemnat) *85 de ani de la nașterea lui Eugen Barbu*, „Iașiul literar”, februarie 2009; Andrei Milca – *Un jurnal controversat*, „Pro Saeculum”, 2009, nr. 4; Andrei Milca – *Eugen Barbu, un personaj al epocii sale*, „Academica”, 2009, nr. 11-12, *Groapa și Publicistul*, Anul 1968, „Caiete Critice”, 2012, respectiv *Ianus*, în „Literatorul”, 2012, nr. 12; Marian Popa, *Istoria literaturii de azi pe mâine*, I, II și Marian Popa – *Eugen Barbu, omul prin operă și opera prin om*, interviu de Ana Maria Vulpescu, 14.01.2011, în „Jurnalul Național”; Andrei Milca – *Fețele lui Ianus și măștile scriitorului*, Ed. Niculescu, 2013 ș.a.m.d.

Au mai scris despre Barbu în anii '90 și 2000, din cealaltă perspectivă, a sumbrului inchizitor (*pesimistul negativ*, cum îl numise Marin Preda), neputând să treacă vizibil prea mult peste greșelile omului în dauna valabilității prozatorului: Al. George – *Ultima Groapă și Note despre cazul Eugen Barbu*, 1994, nr. 6, respectiv nr. 10, 11; Gh. Grigurcu – *Cazul Eugen Barbu*, „Contrapunct”, 1998, nr. 1-12; Alex Ștefănescu – *Eugen Barbu, la o nouă lectură*, „România literară”, 2002, nr. 33-34; Nicolae Manolescu, *Inutile silogisme de morală practică*, Editura Albatros, 2003; Nicolae Manolescu – *Istoria critică a literaturii române: Eugen Barbu*, „România literară”, 2004, nr. 46; Gh. Grigurcu, în „România Literară”, 2004, nr. 51-52; Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Cartea

Românească, 2008; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008 ș.a.

1990-2020, un hiatus în receptarea critică a lui Eugen Barbu?

Dacă nu a fost, conform modei, stigmatizat, blamat permanent și pus la index, Eugen Barbu a fost măcar ocolit critic între 1990-2020, cu puține excepții – de exemplu monografia *Fețele lui Ianus și măștile scriitorului*, teza de doctorat devenită carte, în care am încercat să mă apropiu de om și de opera sa („O excepție remarcabilă este studiul monografic al cercetătorului Andrei Milca, *Fețele lui Ianus și măștile scriitorului. Eugen Barbu: viața și opera*, 2013, lucrare doctorală la origine, care nu a beneficiat de receptarea cuvenită. Străbătută și de accente polemice, cartea are valența unui manifest: *A sosit momentul să ne amintim și de Eugen Barbu autorul de valoare, nu doar de Eugen Barbu «plagiator» dezagreabil. Este o etichetă cumulară de rele prea veche, aplicată de atîta vreme, și, ca orice rană din trecut, ar cam trebui să se vindece într-un prezent pe care ni-l dorim mai tolerant*”⁹). Nicolae Manolescu dăduse în anii '90 tonul închiderii discuțiilor critice din punct de vedere estetic pe opera barbiană (*Va veni o vreme când îl vom discuta cu seninătate* – spunea directorul „României literare” în 1998 – *dar nu prea curând*; acea vreme a venit abia în 2024, la Centenar) și tot el dă, cumva, tonul redeschiderii abordărilor, girând în unul dintre ultimele sale articole, pe 15 martie 2024 - dinaintea neașteptatei dispariții fizice din 24 martie a.c. - atît Dosarul dilematic produs de foștii săi studenți, cât și revenirea la o normalitate a reconsiderării ¹⁰.

Și Bogdan Crețu ridică problema nr. 1 a receptării barbiene, formulată și de un critic altfel echilibrat, Ion Simuț, în a-și manifesta neîncrederea în *testul Barbu*, tocmai din pricina apariției unui blocaj de receptare, datorat neputinței citirii lui fără o serie de prejudecăți inițiale: „Într-o bună carte din 2008, *Europenitatea romanului românesc contemporan*, Ion Simuț își exprimă franc reținerile atunci când se vedea silit (de realitatea valorică a romanului? de coniecturile criticii estetice?) să selecteze *Groapa* printre cărțile relevante ale anilor 1950. El formulează, de fapt, *blocajul în care a*

ajuns după 1989 receptarea operei lui Eugen Barbu: «Nu-l pot reciti pe Eugen Barbu decât cu scepticism din start. Ceea ce poate însemna că nu-l pot reciti fără anumite prejudecăți». Criticul formula una dintre aporiile posterității operei: «un om atât de imoral nu putea fi un scriitor atât de bun pe cât îl cred unii...» Cu alte cuvinte: *dintr-o biografie detestabilă nu are cum ieși o operă admirabilă*”.¹¹ Și totuși...

Note

1) Grupajul din „Dilema Veche” îl repune în discuție pe Eugen Barbu din perspectiva generației tinere de critici, prin următoarele texte: *Dosar Eugen Barbu: Groapa, cazul și centenarul* de Marius Chivu, *Cu ură și abjecție* de Cosmin Ciotloș, „*Biografia detestabilă*” și „*opera admirabilă*” de Bogdan Crețu, *Montaje despre un mare prozator* de Alexandru Dumitriu, *Dilemele decadenței* de Angelo Mitchievici, *Ce trebuie să faci ca să nu mai fii citit* de Iulian Bocai, *Cele trei „Grații” ale „Împăratului Mahalalei”* de Oana Soare (toate articolele în *Dosarul Eugen Barbu – 100, „Dilema Veche”, nr. 1037 din 22 febr.-28 febr. 2024*);

2) Gheorghe Grigurcu - *Un trubadur al dictaturii*, „*Revista 22*”, nr. 29/1990; Nicolae Manolescu - *Cazul Eugen Barbu*, „*România literară*”, nr. 41/1990;

3) Nicolae Manolescu - *Să redeschidem sau nu „cazul Eugen Barbu?”*, „*România literară*”, nr. 11/2024, rubrica *Ochiul magic*

4) Andrei Milca - *Fețele lui Ianus și măștile scriitorului*, Ed. Niculescu, 2013, cap. „*România mare*” și anii '90, pp 413-422 și cap. *Un personaj al epocii sale*, pp 423-443

5) Interviuuri Eugen Barbu: *Nu mă simt culpabil de fel*, interviu luat de Eugen Comarnescu, „*Libertatea*”, nr. 139/1990 și *Tot ceea ce am scris este polemic*, ultimul interviu al scriitorului, luat de Viorel Dinescu, febr. 1991, reluat în „*Tribuna Magazin*” varianta online

6) Mircea Mihăieș - *Caliban și plutonierii*, „*România literară*”, nr. 30/1991

7) Andrei Milca - *Fețele lui Ianus și măștile scriitorului*, idem, pp 413-422 și pp 423-443

8) Al. Dumitriu – *Un centenar între adevăruri și mistificări : Eugen Barbu la judecata de apoi a posterității*, „*R.I.T.L.*”, nr. 1-2/ianuarie-decembrie 2024, despre *Cazul romanului Groapa: Este sau nu este... plagiat? Eugen Barbu vs. Stoian Gh. Tudor*, dosar întocmit de Theodor Rogin, în „*România literară*”, nr. 20/2016

9) Alexandru Dumitriu - *Montaje despre un mare prozator*, în *Dosar Eugen Barbu - 100*, „*Dilema Veche*”, nr. 1037, 22 febr.-28 febr. 2024

10) *Să redeschidem sau nu „cazul Eugen Barbu?”*, „*România literară*”, nr. 11/2024, rubrica *Ochiul magic*

11) Bogdan Crețu - „*Biografia detestabilă*” și „*opera admirabilă*”, în *Dosar Eugen Barbu - 100*, „*Dilema Veche*”, nr. 1037, 22 febr.-28 febr. 2024

Bibliografie selectivă

Revista „Săptămâna” – colecția din anii 1970-1989; revista „*România Mare*”, colecția din anii 1990-1993

Dicționarul General al Literaturii Române, vol 1, literele A-B (*Eugen Barbu*), Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004

Cronologia vieții literare românești. Perioada postcomunistă 1990-1994, vol 1-4, lucrare coordonată de Eugen Simion și Bianca Burța-Cernat, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2014;

Eugen Barbu – *Jurnal inedit*, în revista „*Pro Saeculum*”, 2005-2007

Andrei Milca – *Fețele lui Ianus și măștile scriitorului*, Ed. Niculescu, 2013

Bogdan Crețu - „*Biografia detestabilă*” și „*opera admirabilă*”, Alexandru Dumitriu - *Montaje despre un mare prozator*, articole din grupajul *Dosarul Eugen Barbu – 100*, „*Dilema Veche*”, nr. 1037 din 22 febr.-28 febr. 2024

Nicolae Manolescu - *Să redeschidem sau nu „cazul Eugen Barbu?”*, „*România literară*”, nr. 11/2024, rubrica *Ochiul magic*

Al. Dumitriu – *Un centenar între adevăruri și mistificări: Eugen Barbu la judecata de apoi a posterității*, „*R.I.T.L.*”, nr. unic, ianuarie-decembrie 2024